

NUBBiH - potreba i mogućnost uključivanja u Evropsku Digitalnu biblioteku

Dr. Ismet Ovčina

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine
Zmaja od Bosne 8B, Sarajevo, BiH
E-mail: ismet@nub.ba

Abstract: Osnovne vrijednosti evropske kulture predstavljaju kulturne različitosti i multijezičnost, po kojoj je i bosanskohercegovačka baština prepoznatljiva. Uključivanje u Evropsku Digitalnu biblioteku podrazumijeva vidljivost kulturne i naučne baštine koja se nalazi u fondovima NUBBiH putem Interneta. Sadržaj kolekcija NUBBiH-a ispunjava i privlači pažnju čitave Evrope. NUBBiH je već dio portala TEL-a (The European Library), gdje je moguće pronaći osnovne podatke o biblioteci, njenim kolekcijama i pretražiti njen on-line katalog. Ovaj portal, kao i Europeana, nudi mogućnost postavljanja i pretraživanja digitalnih kolekcija na jednom mjestu. Da bi se poboljšala vidljivost kolekcija od naučnog i kulturnog značaja, NUBBiH mora hitno početi sa njihovom digitalizacijom i stvaranjem uslova za ulazak u evropske fondove.

Keywords: Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH, kulturna i naučna baština, bibliotečko-informacioni sistem (BIS), digitalizacija, Europeana, The European Library (TEL), strategije

1. UVOD

Biti vlasnik informacije danas od ključnog je značaja za svaku djelatnost, svaku zemlju, općenito za današnje društvo bazirano na znanju. Informiranost danas predstavlja djelatnost od posebnog društvenog interesa, a kao nacionalni resurs jedne zemlje jednako je značajno kao i svi drugi resursi: energija, kadrovi, sirovine, kapital itd.

Ukoliko pojedina zemlja želi postati i biti ravnopravan član međunarodne zajednice, ona mora biti i ravnopravan član međunarodnog informacionog sistema. Da bi to postala, ona mora razvijati svoj državni/nacionalni informacioni sistem, čije funkcioniranje u značajnoj mjeri zavisi i od funkcioniranja bibliotečko-informacionog sistema (BIS), a njegov nosilac u pravilu treba biti nacionalna/državna biblioteka te zemlje.

Kao nosioci BIS-a, nacionalne biblioteke obezbjeđuju: publikacije, baze podataka, dostupnost informacija za sve strukture korisnika na domaćem i međunarodnom nivou i univerzalnu bibliografsku kontrolu (UBC). Time se postiže uključivanje države u međunarodne informacijske tokove.

Neosporna je uloga biblioteke u društvu od njenog postanka do danas. Tehnološka i informatička revolucija donijela je i novi pravac na putu razvoja biblioteka i bibliotečkih servisa, donijela je digitalizaciju u biblioteke. U mjeri u kojoj je to moguće, Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH čini napore za podsticanje izrade i realizacije projekata i pokreće inicijative u svrhu razvoja moderne i savremene bibliotečko-informacione mreže, usaglašene sa evropskim standardima.

2. PROJEKTI NUBBIH

Projekti koje bi NUBBiH trebala realizirati ukoliko bi imala potporu države:

E-CRIS.BA je segment COBISS-a, koji omogućava integraciju naučnoistraživačke djelatnosti na nivou države, uključivanje bosanskohercegovačkih potencijala u svjetske tokove, kao i pristup podacima o bosanskohercegovačkoj naučnoistraživačkoj djelatnosti.

U Strategiji razvoja informacionog društva u BiH za 2004-2010. godina ističe se da treba doći do transformacije obrazovnog sistema kako bi došlo do većih pomaka u informatizaciji društva u BiH. Biblioteke u tom kontekstu zauzimaju najvažnije mjesto pa se u strategiji pominje i konferencija održana u Ženevi 2003. godine, pod naslovom "Biblioteke u srcu informacionog društva". Jedan od zaključaka ove konferencije je da se podrže i prošire globalne mreže biblioteka i informacionih sistema da bi se sačuvalo znanje i kulturna baština. S tim u vezi, strategija podržava stvaranje digitaliziranih resursa u formama tekstualnih baza podataka ili digitalnih arhiva građe. Osim ove strategije, značajno je istaći i usvojenu Strategiju razvoja nauke u BiH, kao i akcioni plan koji obuhvata i bibliotečku djelatnost. U Strategiji se navodi da je od velike važnosti za razvoj nauke prevazići digitalne podjele odnosno smanjiti zaostajanje za razvijenim zemljama po pitanju korištenja informatike i informacione infrastrukture. Također, prepoznat je i rad Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH kao institucije koja daje snažnu podršku razvoju naučno-istraživačkog rada kroz osiguran pristup

multidisciplinarnim, relevantnim bazama podataka i različitim informacionim sistemima.

3. IZGRADNJA DIGITALNIH KOLEKCIJA

Izgradnja digitalnih kolekcija više nije trend nego potreba. Uključivanje u digitalne svjetske fondove od velikog je značaja za očuvanje naučne i kulturne baštine Bosne i Hercegovine.

Specijalne zbirke NUBBiH-a na svojevrsan način svjedoče o multietničnosti, multikulturalnosti i multikonfesionalnosti Bosne i Hercegovine kroz vijekove, te o tradiciji koegzistencije naroda i kultura na ovim prostorima. O tome svjedoče brojni dokumenti koje čuvaju trezori NUBBiH: službeni, kulturni, vjerski, naučni i drugi spisi pisani i štampani na svim pismima i jezicima velikih civilizacija Istoka i Zapada: latinskom, grčkom, staroslavenskom, arapskom, turskom, perzijskom, hebrejskom, te na italijanskom, francuskom, ruskom, njemačkom, mađarskom i drugim jezicima. Specijalne zbirke su organizirane u pet zasebnih zbirki: stara i rijetka knjiga, rukopisna, kartografska, grafička i muzička zbirka.

Svaka od ovih zbirki u svojim fondovima ima građu koja je od značaja za svijet. Neke od reprezentativnih i vrijednih primjeraka treba posebno istaći. Četiri primjerka inkunabula (prvih štampanih knjiga) čuvaju se u zbirci starih i rijetkih knjiga, Atlas Abrahama Orteliusa iz 1592. godine, objavljen u Belgiji, čuva se u kartografskoj zbirci, a portreti Miss Irby (engleske misionarke koja je otvorila prvu modernu učiteljsku školu u Sarajevu) i Mehmed –bega Kapetanovića Ljubušaka (jednog od gradonačelnika Sarajeva u vrijeme Austro-Ugarske monarhije i istaknutog kulturnog djelatnika) u grafičkoj zbirci. Ističem da se u našem posjedu nalaze i zasebni arhivi znamenitih ličnosti koje su obilježile nauku i kulturu i to: Arhiv dr. Jovana Kršića, Arhiv Mehmed-bega Kapetanovića Ljubušaka, Arhiv Silvija Strahimira Kranjčevića kao i Arhiv Poljičke republike (1400-1807.).

Katastrofalno razaranje Vijećnice te teški finansijski i prostorni uvjeti oneomogućavaju razvoj Specijalnih zbirki u domeni njihovog očuvanja. Osim restauriranja, što podrazumijeva prvi korak očuvanja građe, potrebno je raditi na prezervaciji, a jedna od, danas u svijetu popularnih, metoda prezervacije je digitalizacija.

Put od restauracije do digitalizacije je proces koji podrazumijeva duži vremenski period, velike finansijske izdatke i angažman stručnjaka iz ovog područja bibliotečke djelatnosti. Ovakav jedan projekat treba pažnju institucija nadležnih za razvoj kulture u BiH.

3.1. TEL i Europeana

Osnovne vrijednosti evropske kulture su kulturne različitosti i multijezičnost, po čemu je i bosanskohercegovačka baština prepoznatljiva. Uključivanje u Evropsku digitalnu biblioteku podrazumijeva vidljivost izvora i kolekcija putem Interneta. NUBBiH raspolaže kolekcijama koje te zahtjeve ispunjavaju i koje zasigurno privlače pažnju čitave Evrope. NUBBiH je već dio portala TEL (The European Library), gdje se mogu pronaći osnovni podaci o biblioteci i njenim kolekcijama, a omogućeno je i pretraživanje njenog online kataloga. Ovaj portal, kao i Europeana, nudi mogućnost postavljanja i pretraživanja digitalnih kolekcija na jednom mjestu. NUBBiH mora hitno početi digitalizaciju svojih kolekcija kako bi kreirala digitalni sadržaj koji bi mogla ponuditi Evropi.

Aktualnost TEL-a i Europeane kao digitalnih resursa vidljivih na internetu je neosporna.

TEL daje pristup resursima 48 nacionalnih biblioteka. Resursi su digitalni i bibliografski. Od digitalnih resursa dostupne su: knjige, posteri, karte, video i audio zapisi. Korisnik ovog servisa može biti svaki pojedinac koji istražuje kulturnu i naučnu baštinu Evrope. Vizija TEL-a je obezbijediti jednak pristup evropskom kulturnom naslijeđu, promovirati ga kako bi se u cijelom svijetu bolje razumjelo njegovo bogatstvo i raznolikost. TEL se zalaže za promociju kvalitetnih digitalnih sadržaja. Svih 48 zemalja učesnica ovog projekta su također i članovi CENL-a, fondacije čiji je cilj jačanje i razvijanje uloge nacionalnih biblioteka.

TEL je postavio i organizacijski temelj za realizaciju projekta Europeana, koji u svoje resurse, osim bibliotečkih, uključuje muzejske i arhivske resurse. Popularnost ovog projekta svakim danom sve više raste. Europeana trenutno preko svog portala nudi linkove na 6 miliona digitalnih jedinica.

Ulazak NUBBiH-a na ovaj portal je od državnog značaja.

NUBBiH nije postala dio ovog portala, ali je aktivna članica novog projekta koji je proizašao iz Europeane pod naslovom Europeana Version 1.0, Thematic Network od kraja prošle godine. Ovaj projekat uključuje zemlje koje ne moraju nužno biti content provider-i (isporučioци sadržaja), ali učešćem u ovom projektu mogu razvijati strategiju za uključivanje u Europeanu i redovno biti informirani o unapređenjima i povoljnostima daljeg razvoja digitalnih resursa ovog portala.

U aprilu 2010. godine objavljen je i dokument pod naslovom The Europeana Public Domain Charter u kojem se jasno govori da je sadržaj portala Europeana javno dobro koje je stavljeno na raspolaganje javnosti s ciljem unapređivanja naučno-

istraživačkog rada i da autorska prava ni na koji način ne smiju biti dovedena u pitanje. To je pokazatelj da se svijet počeo suočavati sa ozbiljnim problemima koje je prouzročila digitalizacija i koje treba riješavati. Bez obzira na prednosti, digitalizacija ima i svoje nedostatke koji su naročito vidljivi po pitanju kršenja autorskih prava. Ovom problematikom bavio se i nedavno održani seminar u Madridu, The European Seminar. Glavna tema ovog seminara bila je digitalizacija kulturne baštine. Jasno je stavljeno do znanja da je digitalizacija evropske baštine prioritetni cilj, ali da je vrijeme donijelo različite tehničke, pravne i finansijske teškoće koje se moraju riješiti. Akcenat je stavljen upravo na autorska prava.

4. DIGITALIZACIJA U NUBBIH

Stanje u NUBBiH-u po pitanju digitalizacije nije na zavidnom nivou. Nedostatak finansijskih sredstava za nabavku kvalitetne i odgovarajuće opreme osporava proces digitalizacije koji nije samo pretvaranje analognog oblika građe u digitalni, nego i organiziranje kolekcija, što nije nimalo lak zadatak u nedostatku novca i dovoljnog broja zaposlenih ljudi. Trenutno, jedini izlaz po pitanju organizacije digitalnih kolekcija, NUBBiH vidi u open source softveru za upravljanje digitalnim sadržajima jer je kupovina jedinstvenog softvera trenutno nemoguća.

U proteklih godinama NUBBiH je digitalizirala prve štampane udžbenike u BiH, a to su: Prva čitanka, Prvi bukvar, Zemljopis i poviestnica Bosne i Gramatika bosanskog jezika. Pored udžbenika, urađena je i digitalizacija nekoliko naslova periodike (brojeva koje ima NUBBiH): Bosanski vjesnik, Bosna, Sarajevski cvjetnik i Neretva.

Od 04.02.2005. u saradnji sa Gazi Husrevbegovom bibliotekom (GHB) počelo se raditi na digitalizaciji orijentalnih rukopisa. Tom prilikom snimljena su 83 rukopisa. Nakon pauze od nekoliko mjeseci, sa digitalizacijom se nastavilo u NUBBiH-u, u odjeljenju Specijalnih zbirki. Od 01.08.2005., uz dodatnu kameru iz GHB i dva radnika također iz GHB, nastavila se digitalizacija orijentalnih rukopisa. Predviđeno je snimanje 300 rukopisa.

Trenutno, na našem serveru je pohranjeno 890 rukopisa u digitalnom formatu, koji čekaju drugu fazu digitalizacije - organiziranje u digitalnu kolekciju.

Projekat koji se trenutno realizira u saradnji sa Jevrejskom opštinom odnosi se na digitalizaciju jevrejske periodike iz perioda 1900-1941. godina. Ovim projektom je obuhvaćena digitalizacija građe iz izvora, uslovno rečeno, zemalja bivše Jugoslavije. Prva projektna faza, pretvaranje analognog u digitalni oblik, završena je i bit će nastavljena čim se osiguraju dovoljna finansijska sredstva.

Digitalizacija je danas potreba u svijetu i nacionalne biblioteke u našem okruženju, a i šire, sve više osnivaju centre za digitalizaciju. Osnivanje ovakvog centra u NUBBiH doprinijelo bi potpuno novoj promociji bh. kulture na globalnom nivou. Istovremeno, ovakav centar omogućio bi najefikasniju zaštitu kulturne baštine, kao i zaštitu produkcije naučne i akademske zajednice BiH. Uvjet za osnivanje i rad centra za digitalizaciju je primjena najsavremenijih tehnologija. Digitalizaciji bibliotečke građe se mora prići sistemski i planski, na nivou države, a NUBBiH bi trebala imati vodeću ulogu u čitavom procesu, od razrade projekata do realizacije i koordinacije između uključenim institucijama. Međutim, zbog izostanka podrške nadležnih institucija, čak i za redovan rad ove biblioteke i početak sistematičnog pristupa u procesu digitalizacije sve više se odlaže.

5. ZAKLJUČAK

Prosječan vijek trajanja web sajta na internetu je 3 mjeseca zbog čega se svakodnevno gubi dragocjeno stvaralaštvo. Nove tehnologije nam omogućavaju da i ove mrežne izvore sačuvamo i učinimo ih dostupnim korisnicima, isto kao što radimo i sa tradicionalnim izvorima. Iako sposobna za obavljanje ovoga posla, NUBBiH ga bez adekvatne podrške države ne može efikasno obavljati.

Želimo da vjerujemo da bi 65. godina postojanja, koju ove godine obilježavamo, mogla biti prekretnica na planu razvoja digitalnih kolekcija NUBBiH-a i afirmacije kulturnih vrijednosti i dostignuća bosanskohercegovačkog društva u zajedničkim evropskim fondovima.